

Az én verebem tulajdonképpen tanító, és egy Duna-parti falucskában, Ercsiben lakik. Hegy, völgy, nyaktörő utcák, kutyaszorítók rendetlen összevisszaságban, apró egyablakos kis sárházak füstös, alacsony kéményekkel, tömérdek akác, amerre csak néz az ember, festői viseletben járó tüzes szemű sokác lányok felcifrálva aranyaszománttal, kalárral, mélabús szláv dalok, amelyek innen is, onnan is a fülébe csendülnek az embernek, sajátos bizarr jelleget adnak az én kedves Ercsim ama részének, ahol még a civilizált Ercsinek nyoma nincs.

Ebben a kis faluban csendes békességben szépen megfér a *gartenlaube*-t meg, a *Neues Politisches Volksblatt*-ot olvasó „művelt közönség” mellett egy parányi kis Ázsia, amelyre még nem ragadt a mi vegyes kultúránkból semmi piszok. Ezek az emberek itt csendes békességben szántják földjeiket, rosszul fizetik adójukat, uzsorásokat melengtetnek a ködmönükben, gazdag búcsulakomákat, fényes esküvőket tartanak, isznak derekasan, nem tudnak sem zsidóüldözéstől, sem a parlamenti csatározásokról, sem a párbajokról egy hangot is, a

leányok és menyecskék tarka szőnyegekbe szövök ábrándjaikat, és valamennyien szép csendességben lassan, de biztosan pusztulnak a föld színéről éppen úgy, mint a dunai zátonyok. Valamiféle áramlat elviszi őket dalostul, szőnyegestül, mindenestül.

Ercsinek ebben az ázsiai részében lakott az én verebem.

Kanyargós utcákon, hegyen föl, hegyen le kell kapaszkodni, egy patak rozant hidján kell nagy vigyázva keresztülmenni, ha a verebet a saját fészkén akarja az ember kapni. Sűrű, haragoszöld akácok mély árnyékba borítják a tisztára meszelt alacsony kis paraszthajlékot. A bogárhátú ház végén, mintha uszálya volna, fekszik nagy terpeszkedve a bazsalikom- és méliszaillatot lehelő kertéske. Rózsabokrok a keskeny utak szélein, az ágyások között vézna barack- és körtefák, itt-ott egy bokor bazsarózsa, amott fehér liliomok, aztán hagyma, káposzta, úritök, uborka, sárgarépa, vékony száru koronáskapor – a kút mellett egy óriási fűfá adják ki az egész pompát.

Elég szegényes állapot – de a ragyogó tisztaság mindenütt az előkelőség zománcát adja meg a kicsi portának. Egy áldott asszony keze nyoma minden tárgyon, minden zugban. Úgy van ezekkel a jó asszonykezekkel az ember, mint az illattal. Nem tudni, honnan jön, de érezni, hogy ott van.

A kapuajtó be volt reteszelve. Zörgetésemre megjelent egy félig paraszt-, félig mesterember-

viseletbe öltözött, barátságos képű szőke asszony.

– Itthon van Gránátos úr?

– Igenis, kérem – felelt némi zavarral –, de most... nem lehet... tessék talán...

– Beteg?

– Nem, kérem, hanem... dolgozik!

Az asszony elpirult, és halkabban folytatta: – Tessék talán várni, itt a kertben, mindjárt vége lesz. Még egy félórája van neki...

– Leckéje van talán?

– A férjemnek? Nem. Hanem dolgozik, kérem. Ír!

– Ír?

– Igen. Mindig ír. Kottákat ír. Ó! Nagyon sok kottát ír. Tessék... ide az árnyékba... itt a szék!

Gránátosné asszony hangjában volt valami a rajongó tiszteletből, a bámulatból, mikor férjéről beszélt. Kék kötényével letörülte a sárgára festett faszéket, és újból megkínált ülésel.

Az asszony már nem volt fiatal, de még mindig érdekes volt az arca. Erős, nagy volt a termete; kezei, habár jól ki voltak dolgozva, fehérek voltak. Finom arcvonásai, nagy, szélesre nyitott, bátor nézésű szemei, az állandó mosoly ajkán, ragyogó fehér fogai, az üde tisztaság ruháján igen vonzóvá tették személyét.

Bemutattam magam neki, és értésére adtam, hogy férjének egykori tanítványa vagyok, és húsz év után tisztelni akarok nála.

Láthatólag örült, és bizalmasommá lett azonnal. Elmondta, hogy ő egy német dunai molnárnak a leánya, hogy öt gyermeke van. Mikor a gyermekekről kérdezősködtem, elszomorodott. Kérdeztem az okát.

– Ő nem szereti őket! Alig szól hozzájuk. Három fiam már felszabadult mesterlegény két leánykám még kicsi. Azokat sem tűri. Hi dolgozik, el kell őket küldenem a háztól, vagy el kell őket bűjtatnom, mert igen egészségesek virgoncak, akár a halak, és lármáznak. Ez az én szomorúságom, hogy a férjem igen nagy tudós, és nem sokat törődik velünk! Akár ne is volnánk a világon! Mondja, kérem, minden tudós ember ilyen?

Mennyi bánat volt a szegény asszony hangjában! Meg akartam őt nyugtatni, és feleltem:

– Fájdalom, minden tudós ember szívtelen! Annak csak feje van. Szíve nincs egynek sem!

– Ha úgy van, igen rosszul van! Szegény asszonyok, gyermekek!

A házból csendes dudorászás, néha egy-egy hatalmasan megütött akkord hallatszott ki.

– Sokat zongorázik a férje?

– Soha. Mindig csak így, mint most. Tet szik hallani? Ilyen hangok...

Néhány átmeneti akkord hangzott ki újra a zöld sirtínggel lefüggönyözött ablakból.

– Különös. Hát sohasem zongorázik?

– Soha. Mindig csak ír. Azt mondja, hogy játszani afféle táncdarabokat nem illik. Nem

akarja vele megsérteni a nagy embereket, akiknek a képei a szobában vannak.

– Rézi! – hangzott ki a házból egy hatalmas, bömbölő férfihang. Gránátosné felugrott, és odaszaladt az ablakhoz.

– Kivel beszélsz? Micsoda lárma ez már megint? Az embernek nincs egy nyugodt percel! Verje meg az isten ezt az életet!

Az asszony suttogott valamit, mire kinyílt a konyhaajtó, és Gránátos úr egy vászonkabátba cihelődve kilépett az udvarra.

Nyomorúságos, vézna, kopasz emberke lett belőle. Csak seprűs bajusza maradt még meg. Az is sárga volt már a dohányfüsttől.

Elébe siettem. Merőn nézett a szemem közé.

– Nem ismer? Egykori tanítványa, akivel annyit vesződött a nagy K bűni miatt... meg aki annyi mérget okozott önnek a makacsságával, aki mindig a nyelvét öltögette, a tisztartó fia, az a vékonypéznű, sovány kölyök...

– Ósmerem. Még mindig hamis a hallása?

– Azt hiszem, már nem.

– No, akkor derék ember. Gyerünk be. Hol' an Wein, Rézi! – szolt német nyelven, félvállról a feleségéhez.

Az asszony gyorsan elsietett, és Gránátos János úr bevitt a szobájába.

– Ez az én dolgozószobám! Üljön le. Itt a pipa. Látja, ebben a szobában élek én. Ami élet ezen a szobán kívül van, az csak tengő-

dés. Pusztá, komisz tengődés. Mi lett magából?

– Ügyvéd! – feleltem szégyenkezve.

– Sajnálom. Kár érte. Az apja igen becsületes volt. No, nem baj. Ügyvéd! Hm! Nincs benne poézis. Különben a tanítóságban sincs. Egykutya!

Gránátos pipát tömött.

A gerendás szobában egy pompás Streichersongóra állott üvegtömbökkel a lábai alatt, hogy a hang tisztább legyen. Később megtudtam, hogy a felesége egész örökségét erre a zongorára pazarolta.

A falakon a zeneirodalom összes nagyjainak arcképei aranyos rámakba foglalva függöttek, közöttük kettő megkoszorúzva. Az egyik Mosonyi Mihályé volt, a második Gránátos Jánosé. Gránátos János keresztbe font karokkal, az égnek emelt szemekkel volt lepingálva a la Gluck.

A szobában különben fülledt volt a levegő, minden tárgyon ujjnyira feküdt a por. A padló szinte fekete volt a piszoktól; pókhálószővetek lógtak le a gerendáról; a sarokban mindenütt piszkos, szutykos pipák, rendetlen, barátság-talan tisztátalanság mindenütt. Feltűnt első tekintetre, hogy az áldott asszonykéz nyomát ebben a szobában nem láttam. Micsoda ellentét a tiszta udvar, a fényes edényekkel ékeskedő, ragyogó konyha és a szoba között!

A fekete bördívány szinte ragadt, és több helyen fitogtatta kenderkóc bélését.

– Biz' itt költői rendetlenség van, de ez az én ízlésem! Utálom azt a szabályos rendet. Mindig számokat juttat eszembe – szolt némi gúnyal Gránátos.

A poros arcképeket kezdtem nézni.

– Ez itt Mosonyi, amint az „Álmos”-t költi – szolt Gránátos a pipája csutorájával rábökve a kép rámajára. – Nagy mester volt és nagy költő. „Sie haben ein feines Gehör, aus Ihnen kann noch etwas werden” – mondta nekem Budán, preparandista koromban. Az öreg persze, mint minden valamirevaló zenész, mindig németül beszélt. Sohasem fogom elfelejteni a mester szavait. Művésszé avatott fel jóslatával. Neki köszönhetem, hogy felébredt bennem a költészet. Talán tudja, hogy meghalt, szegény? Azért kértem, mert nem vág a szakmájába. Hiába, kérem, fogyunk, pusztulunk! Itt vannak a kompozícióim! Ez itt Mozart. Zseniális gyerek volt. Aber nicht genug tief. Etwas leichtsinnig. Ez itt Liszt Franci, Reményi Dusi. Mikor is volt? 1865-ben az Erzsébet-misé-t adtuk elő a Vigadóban. Én tenort énekeltem a budai dalárdával, Weiss der Teufel, van abban a misében egy átmenet, mindjárt az offertorium elején, die G'schicht' kommt mir spanisch vor! Na, mindegy!

Gránátos uram levett a mestergerendáról egy csomó kottapapirost és a kezembe nyomta.

– Ez is kompozíció. Itt is van egy csomó az asztalon, itt is a székeken, meg az ablakon,

meg itt a zongorán. E' bizony szép kis munka. Egy egész élet munkája!

Keresztbe font karokkal sétált fel és alá a szobában. Kopasz fejét keszkenőjével simogatta, azután sárga bajuszát húzogatta vékony ujjai között. Egyszerre csak megállott előttem és erőyes hangon kérde:

– Ért ön a zenéhez?

– Keveset! Hegedültem valamikor! De igen sok koncertet látogattam, és így...

– Kár. Különben foglalkozása mindent ki ment előttem. Nincs ebben a nyomorult faluban egyetlenegy ember sem, akivel kibeszélhetném magam!

– Vannak itt többen zenészek – feleltem szerényen –, itt van például a mérnök. Kitűnő zongorista, egész művész...

– Csak ügyes, kérem, csak ügyes. Ne tessék a fogalmakat összezavarni!

– Csupa klasszikus művet...

– Eh! Nem ér semmit! Az az ember tulajdonképpen egy hízó. Érti, egy igazi hízó. Ügyesen játszik, de nincs alkotó talentuma. Aztán rossz tempiket vesz. Eh! Képzolja, múltkor magához csalt egy kis Chopin-zenét, éppen hat óra volt, bejön az udvaros, és jelelt, hogy a hízókat akarja etetni. Mit gondolt tett az ön művésze? Felkelt, igen, uram felkelt, a mazurkát a közepén, egy gyönyörű átmenet fordulópontján abbahagyta, és elment igenis, kérem, elment a disznóetetéshez! Mei-

neki egy hízó disznó több, mint egy Chopin-mazur! Hát van ebben az emberben poézis? Ez nem ember, kérem, ez egy állat, ez egy anyag, hogy úgy mondjam: massa, egy prózai lélek, megvetni való individuum...

- A gazdaság... nem így kell a dolgot fel-fogni, végre is...

- Ehl Hagyjon, kérem! - vágott beszédembe türelmetlenül Gránátos. - Ő is hízik éppen úgy, mint a disznai! Egymásról vesznek példát. Mindig a teheneit meg a disznait lesi. Örökös az istállóban, a földéken meg a zöld-séges kertben kujtorog. A kukoricakapálást nézi, a szőlőmunkásokkal veszekedik, és egyebet sem tud, mint kalkulálni, gazdálkodni! És tegyük hozzá, mondjuk ki: gazdagodni! Nincs abban a kövér emberben egy mákszemnyi poézis! Látott ön már kövér költőt?

- Én még semmilyen sem láttam!

- No hát tanulja meg: kövér költő nincs. A költőnek a zsírja elég, magamagát emésztí meg. Itt vagyok én... látja...

- Ha szabad tudnom, minő darabokat ír ön? Hol jelentek meg kompozíciói?

- Miket írok? Furcsa! Hát zenét írok! Jegyezze meg, uram, csak egy van, ami örökös, csak egy van, ami magasztosan szép, és ez a harmónia! A többi csak bliktril! Semmi. Volt, nincs! A harmónia a világ nyelve, az érzések és mély gondolatok magasztos kifejezője, hogy úgy mondjam: nyilatkozománya, a mindenség ideális, átszellemült megjelenése!

- Nem mertem mosolyogni, mert Gránátos valóságos dühben látszott lenni; bozontos szemöldöke alatt halványkék szemei szinte szikráztak. Még voltam lepye, hogy egy ilyen vézna, aszalt körte kinézésű emberben ennyi tüzet, ennyi szenvedélyt találtam.

- Nem volna oly kegyes valamely szerzeményét eljátszani?

- Nem játszom soha! Itt a kotta. Ha ön csakugyan ért valamit a zénéhez, akkor önnek a képzelőtehetségével hallani kell a hangokat, anélkül hogy a fizikai világban valamely hangszer segítségével a hangok előállításának a szüksége fennfórgna. Tudnia kellene, hogy a zseniális Berlioz lóháton komponálta leg-szebb darabjait, tudnia kellene, hogy ugyan-csak a zseniális Berlioz a gitáron kívül nem tudott semmiféle hangszert kezelni. Én is a zongorát csak azért tartom, hogy némelyik akkordot érzékeltessem, különben mindent csak a papírról élvezek. Nézem a kottát, és hallom az egész zenekart! S mennyi poézis nyílik meg képzelőtehetségem előtt, és szállok, repülök a költészet aranyos szárnyain a távoli régiókba, és élvezem az eszményi tökély fenségét!

- Gránátos János kezéből kiesett a kupak nélküli, való bagós eséréppipa, és a dolgozószoba piszkos padozatánál szennyes, büdös kapadohányfüst terjedt szét.

- Egyen meg a tót fenét! - vágta ki Gránátos uram.

Halk, félnék kopogtatás hallatszott az ajtón. Gránátosné asszony, kezében tálcával, melyen a borosüveg és a két pohár minden lépésnél csendesen összecsendültek, belépett.

- Scho' recht! Ne oda tedd, ide a szék-re... nem látod, ott kották vannak! Dumme Gans!

- Majd összeszedem a pipacserepeket! - mondta Gránátosné szelíd, alázatos hangon.

- Nem kell! Ne bánts! Mindig azzal az örült tisztogatással gyötri az embert. Mindig csak söprű, mindig csak törülörongy! Egyebet sem tud, mint söpörni meg mosogatni. Nem képzelem, kedvesem, mennyi bajomba került ezt a személyt söprüstül dolgozószobámtól távol tartani. Összetépné a kottáimat, összeturkálná költeményeimet. Tessék... ígyünk! Így, la! Tűrhető bor, ámbar van neki egy kis hordószaga. Ez a huncut Zsálya, mióta nagy árendás lett, igen gondatlan a boraira. Vízet ne tölts. Eredj.

A szelíd lelkű szőke asszony kipirult arcával kiment.

- Látja - szölt Gránátos halk hangon -, ez a személy tett engem tönkre!

- Tönkretette? Önt? Hihetetlen!

- Tönkretett! Tisztára tönkretett! Párizsban élhetnék! Hírnév, dicsőség övezhetné homlokom, a koszorúkban csak úgy turkálhatnék, az ezresekkel csak úgy hajigálhatnék! Ott van Liszt Franci, ott van a veje, Wagner Ríki, Reményi Dusi, valamennyit ösmérem, talán hal-

lotta a híruket, mi? Azok csak úgy úsznak a dicsőségben... és unzeránernek piszkos fülű, nyiszlett parasztkölykökkel kell vesződni, és ezt a sok falusi barmot végighallgatni. A tanfelügyelő, az is örökös piszkálja, macerálja az embert, minduntalan „órr", minduntalan intés és fenyegetőzés az elbocsátással, mintha bizony az ember csak tanítónak született volna! Ezeknek, persze, fogalmuk sincs arról, hogy énbenem ki és mi lakik, majd ha felfordulok, akkor majd késő lesz. Lesz, tudom, koszorú, sir-emlék, gyászinduló, díszbeszéd! Ehl! Olyan keserű az élet, akár az üröm!

- Hiszen gyermekei vannak!

- Hát persze! Az ember, tetszik tudni, néha állat! Nem kellene. Ki nem állhatom a gyerekkorodítást. Örülök, ha nem látom őket. Három közülük mesterember. Szerencsétlen emberek! Elég sajnálom őket, de hát mit csináljak velük? Ez a személy tett engem tönkre! Ide vagyok kötve ehhez a rongy faluhoz. Ide vagyok láncolva. Nincs ebben a nyomorult faluban egy lélek sem, akivel szóba lehetne állani. Úgy élek, akár a rab. Egyedül, mindig csak egyedül. Borzasztó szó. E... gye... düll! Érti ezt? Én és a hangok! Ez a személy tett engem tönkre!

- Hiszen itt víg emberek laknak! Gyönyörű vidék, derült hangulat az egész tájékon...

- Nekem nem vidék kell, nekem szellem kell! A szellem ingerli a szellemet, de ilyen személy mellett!

- Hát hogyan történt, hogy történhetett, hogy nőül vette?

- A végzet, uram! A végzet. Nem tudom, hogy miként esett, de megtörtént. Vannak ilyen botlások, de az efféle botlásokat egy magasabb hatalom vezérli. A végzet, mást nem mondhatok. Kétszer találkoztam vele a kápolnánál, ájtatosan imádkozott, lent a forrásképnél; nem tudom, hogyan esett, de elvettem. Igaz, hogy szép volt, és én azt hittem, hogy faraghatok belőle valamit. Kellemes hangja volt, azt hittem, ráfoghatom az énekre, próbáltam is, de nem ment. Mikor a kompozícióimat énekeltettem vele, mindig elnevette magát és elszaladt. Nem tudott felemelkedni, hogy dalaimban a kantilénát felfogja. Valahányszor a zongora mellé állítottam, nevetett és elszaladt. Maradj parasztnak, gondoltam magamban, és az is maradt. Sült paraszt. Egyebet sem tud, mint tisztogatni, gyereket szoptatni, fürösztetni és titokban pityeregni! Engem ugyan megvert az isten! Hiába, kérem, a végzet! Mást nem mondhatok.

Gránátos felsóhajtott. Újra megtöltötte a poharakat, és ittunk. Alkonyodott. A júniusi langyos est szellője akácvirágillatot, bazsalikum- és melisszaszagot hozott be a nyitott ablakon. Alig vártam, hogy a veréb fészkből kiemenekülhessek.

A fojtott levegő kiállhatatlan kezdett lenni.
- Mennénk talán ki! Már úgyis esteledik!
- szóltam, a kalapom után nézve.

- Ahogy tetszik. Aztán tudja, azok a nyomorult kiadók és fölkapott muzikusok meg formálisan ölik az embert. Irigység az egész. Ők persze nem tudnak semmit, hát leszorítják a tehetségeket. És amellet még gorombák is! Keveset mondok, de voltam már legalább tíz kiadónál. Képzeld, mi volt a válasz? Hogy fizessem meg a nyomtatási költséget, akkor elfogadják a szerzeményeimet bizományba! Na, tudja, ez aljasság! Felírtam valamennyinek a nevét, eltettem leveleiket, hadd legyenek megszégyenítve az utókor előtt. Nem az én szégyenem, az övék. Szegény, zseniális Mozart is éppen így járt, mint én. Majdnem éhen halt, az irigy és „kenyérelégségben” hízó kutyák között!

Végre kiértünk az udvarra. Minden oldalról kedves, mélabús szláv dalok hangzottak felénk a falu különböző helyeiről: édes illat terjedt, hullámzott az egész völgyön keresztül, a közeli kertekben megszólalt egypár fülemüle.

- Verj, csattogj, dögölj meg, buta madár, ezzel a kornyikáló rác csürhével együtt. Fél éjszakán ostoba rác nóták, buta madárfütty! Meg kell bolondulni! Irtóztató! Irtóztató!

- Hogyan, ön, aki zeneköltő, nem szereti a madarakat és a népdalokat?

- Utálok a dilettantizmust. Azok nem művészek. Velük születik, punktum. Nincs harmónia, nincs akkord a muzsikájukban. Az átmenetnek semmi nyoma. Az iskolának, a művészetnek árnyéka sem érintette őket. Undok

dilettantizmus az egész! A verébet, azt értem. Az nem akar énekelni, az csak beszélget, és nem követel magának a poézisből semmit. De ezek a rongy, úgynevezett énekesmadarak, meg ezek a buta parasztlányok... meg kell bolondulni! Micsoda örült hangzavar!

Indulni akartam. Gránátos János karon fogott, és halkán súgta:

- Ön Budapesten lakik. Bizonyára ismer valamiféle újságírókat. Ugye, ismer?

- Igen.

- Tegyen meg nekem, régi tanítójának, egy szívességet. Hála fejében önnek fogom ajánlani egyik kompozíciómat. Mondja el annak az újságírónak az én viszonyaimat, és hangsúlyozza, hogy mennyi szerzeményem van. Van közte sok hazafias dolog is. Igazi magyar motívumok. Hívja fel a közönség érdeklődését szerzeményeim iránt. Így aztán kapnék kiadót. Ugye, megteszi?

- Igen. Megteszem.

Elbúcsúztam tőle, kikísért a kapuig.

Alighogy a sarkon a völgy felé fordultam, jött velem szembe Gránátosné asszony, két kis gyerekével. Egészséges, kék szemű, izmos két leányka volt. Tökéletes anyja képmása mindenik. Valóságos bazsarózsaarcok.

- Ez itt Verona, ez meg a Julis! Na, köszönjete szépen a bácsinak! - szólt Gránátosné a gyerekekhez.

A gyermekek rám meresztették gömbölyű

szemeiket, aztán elbújtak az anyjuk nagy kék köténye alá.

- Igen szegénylősek, kérem. Ne tessék megítélni őket. Egészen vadak még!

Kis szünet múlva nekem nyújtá izmos, kidolgozott kezét, és bizalmasan a szemem közé nézve mondá:

- Kérem, ne tessék megítélni az uramat, ha goromba is irántam, de azért ő azt nem gondolja úgy! Nagyszű ember, én meg, tetszik látni, csak amolyan egyszerű vagyok. Nem gondolja ő azt olyan rosszul. Ugye, nem ítéli meg az uramat?

- Nem. Nagyon derék ember. Megérdemli az ön jószágát! - felcstem, és alig bírva felindulásomon uralkodni, elsiettem.

Mikor a patak rozszant hídjára értem, visszafordultam; Gránátosék háza éppen szemben volt velem. Láttam, hogy a kunyhóban kigyúlt a tűzhely, barátságos fénybe vonva az udvar egy kis körét, és hallottam egy hamisan megütött akkordot.

A hamis akkord belevegyült a fülemülék hangjába, a pórleányok-bús melódiába. Éreztem, hogy megszentelteleníti az egész völgy költészetét.

Nyomorult veréb!